

Ключевые слова: лекционно-семинарская система обучения, модульная система обучения, виды учебных занятий, современные технологии обучения.

Tsybulskiy Sergii. Modern educational technologies in higher military educational institutions in the context of reform in higher education in Ukraine.

The article deals with the advantages and drawbacks of lectures and seminars system in the comparison with modular training system; the specifics of the organization of the educational process in higher military educational institutions are analyzes. It is established that educational technology of modular training systems are more conducive to the formation and development of the students (trainees) competencies that meet the standards of higher education. In the article modern educational technologies are highlighted (informational, simulation, role-playing, «Student Team Learning», situational learning (case method), training discussion, socio-psychological training etc.). Implementation of these technologies will maximize the correspondence of the conditions of the educational process in higher military educational institutions.

Key words: lectures and seminars system, modular training system, types of training sessions, modern educational technologies.

УДК 378.637.016:78.03(477)

Володимир Черкасов, д.пед.н., професор
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

ПРЕДМЕТ І СУТНІСТЬ НАУКИ ЯК СФЕРИ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті порушуються питання визначення сутності основних наукових категорій. Визначається роль науки, як соціальнозначущої сфери людської діяльності, різні види знань, з-поміж яких музичні знання. Схарактеризовано мету і предмет науки. Доведено, що важливою формою знань уважаються принципи, постулати, аксіоми. Обґрунтовано сутність наукової теорії та наукової концепції, як найвищих форм узагальнення й систематизації знань. Основна увага концентрується на положенні, що в основу тієї чи тієї наукової концепції покладено певну ідею, а процес пізнання законів розвитку природи, суспільства й музично-освітньої галузі відбувається завдяки застосуванню певних методів наукового дослідження.

Ключові слова: наука, знання, музичні знання, музично-освітня галузь, мета і предмет наукового пізнання, наукові факти, принципи, закони, наукова теорія, наукова концепція, наукова ідея, методи наукового дослідження.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси спрямовані на модернізацію освіти і науки, у певній мірі впливають на зміни в музично-педагогічній галузі. Інтеграція до світового Європейського співтовариства уможливіє створення необхідних умов для підготовки фахівців з напрямку «Музичне мистецтво» конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці. Майбутній викладач музичного мистецтва повинен володіти як фаховими компетентностями так і бути спроможним організувати науково-пошукову роботу в певних напрямках наукового дослідження. Цей процес забезпечується взаємодією освіти і науки, спрямовується на якісну підготовку майбутньої наукової еліти нації у вітчизняних педагогічних навчальних закладах різних рівнів акредитації.

Сьогодні взаємодія освіти і науки сприймається як комплексний процес, у якому студенти педагогічних університетів і викладачі фахових кафедр відіграють провідну роль. За такої ситуації опанування основним категоріальним апаратом наукового пізнання є доцільним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень педагогічного й мистецтвознавчого спрямування доводить, що зарубіжними й вітчизняними науковцями Е. Б. Абдулліним, Ю. Б. Алієвим, О. О. Апраксіною, Л. О. Безбородовою, В. К. Белобородовою, А. Г. Болгарським, Б. А. Бриліним, Л. М. Василенко, Я. М. Вишпінською, О. Я. Гембицькою, Н. П. Гуральник, Д. Б. Кабалевським, А. В. Козир, Л. А. Куненко, О. В. Лобовою, Л. М. Масол, О. В. Михайличенком, О. В. Ніколаєвою, О. М. Олексюк, М. С. Осеннєвою, В. Ф. Орловим, О. М. Отич, Г. М. Падалкою, Е. П. Печерською, Т. М. Пляченко, А. М. Растригіною, О. Є. Ребровою, Т. Й. Рейзенкінд, О. Я. Ростовським, О. П. Рудницькою, Т. Ю. Свистельниковою, Н. А. Сегедою, Т. А. Смірною, Т. Б. Стратан-Артишковою, Т. П. Танько, Т. М. Турчин, Л. О. Хлебниковою, К. І. Шамаєвою, Л. В. Школяр, О. П. Щолоковою в різній мірі обгрунтовано й розкрито зміст тих чи тих підходів щодо аналізу наукових явищ у галузі музично-педагогічної освіти. Тематика нашого наукового пошуку значно доповнює дослідження вищеназваних науковців і уможливорює схарактеризувати категоріальний апарат наукового пошуку в музично-освітній галузі.

Мета статті. Виходячи із заявленої проблематики, мета статті полягає в обгрунтуванні предмету і сутності науки як сфери людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. У наукових довідниках наука визначається як соціальнозначуща сфера людської діяльності, спрямована на вироблення і систематизацію об'єктивних знань про природу, суспільство і людину. Основою цієї діяльності є збір фактів, їхнє постійне оновлення й критичний аналіз і на цій основі здійснення синтезу нових знань або узагальнень, які не тільки фіксують природні й суспільні явища, а утворюють певні причинно-слідчі зв'язки з подальшим прогнозуванням.

Результатом людської діяльності є знання як перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відтворення у свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій. Знання є формою існування й систематизації результатів пізнавальної діяльності людини. У науковому середовищі виділяють різні види знання, а саме: наукове, повсякденне, інтуїтивне, релігійне тощо. Науковому знанню властиві логічна обгрунтованість, доведеність, відтворення результатів, прагнення до усунення помилок і подолання суперечок. Зважаючи на те, що сфера діяльності науки безмежна, то кожна фаза розвитку суспільства в минулому і сьогодні надають необмежений матеріал для науки. Тому виокремлюють галузі наукових знань, з-поміж яких: природничі, суспільні, технічні, економічні, фінансові, психолого-педагогічні, музичні тощо.

Знання можуть бути науковими і позанауковими. Науковим знанням властиві логічна обгрунтованість, відтворювальність пізнавальних результатів. Наукові знання класифікуються на емпіричні, набуті на основі досвіду або спостереження й теоретичні – набуті на основі аналізу абстрактних моделей. Емпіричні знання набувають у результаті емпіричних методів пізнання, а теоретичні знання виникають на основі узагальнення емпіричних даних. Емпіричні знання – це знання про взаємозв'язки між подіями й фактами, вони констатують якісні та кількісні характеристики об'єктів і явищ. Теоретичні знання впливають на збагачення й зміну емпіричних знань, на їхній основі встановлюються закони й виводяться тенденції. Теоретичні знання мають більш суворий і формальний характер. Імануїл Кант сказав: «У наш час нагромадилася величезна кількість знань, гідних вивчення. Скоро наші здібності будуть надто слабкими, а життя надто коротким, щоб засвоїти хоча б одну найкориснішу частину цих знань».

У музично-освітній галузі музичні знання – це узагальнений досвід пізнання музики як виду мистецтва, що розкриваються у вигляді теорій, фактів, правил, висновків, якими володіє музичне мистецтво. У науковій літературі музичні знання розглядаються в сукупності з уміннями й навичками, що дають можливість інтерпретувати музичні твори, факти і явища.

Як система знань, наука охоплює не тільки фактичні дані про предмети навколишнього світу, а й певні форми та способи їхнього усвідомлення. Теорії і гіпотези, які підтвержені

фактами й досвідом, формулюються у вигляді закономірностей і тенденцій розвитку суспільства й людини в ньому. Тож цілком зрозуміло, що метою науки є пізнання законів природи й суспільства, описання, пояснення, передбачення процесів і явищ навколишнього середовища, теоретичне обґрунтування дійсності, отримання корисних суспільству результатів.

Метою музично-освітньої галузі є пізнання законів розвитку музично-освітніх явищ і фактів, вивчення, узагальнення, передбачення процесів, які відбуваються в культурноосвітній сфері, теоретичне обґрунтування стану розвитку та подальше прогнозування отриманих результатів.

Достовірність наукових знань визначається як логікою самої науки, так і обов'язковою їхньою перевіркою на практиці, адже наука є основною формою пізнання і зведення в певну систему знань про навколишній світ і використання їх у практичній діяльності людини. Таким чином, предметом науки є пов'язані між собою форми руху матерії або особливості їхнього відображення у свідомості людей.

Отримання достовірних результатів у науці відбувається засом збору інформації, вивчення та узагальнення явищ, систематизації фактів. Завдяки узагальненню та логічному усвідомленню фактів і явищ відбувається процес систематизації цих процесів, і вони стають частиною наукових знань. Наукові факти – це реальність, дійсність, складовий елемент основи наукового знання, віддзеркалення об'єктивних властивостей речей і процесів.

Науковий факт у музично-освітній галузі характеризує новизна, об'єктивність, достовірність, точність. Наукові факти слугують основою для виведення тенденцій і закономірностей розвитку того чи того музичного явища, створення певного музично-художнього образу.

Безсумнівно, що процес пізнання містить зібрання фактів, а також рух від живого спостереження до абстрактного мислення й від абстрактного мислення – до практики. Технологія процесу пізнання являє собою ієрархічну структуру, яка охоплює ряд психічних процесів, задіяних у виявленні й узагальненні фактів і явищ, котрі створили базу для подальшого розвитку знань про музичну культуру різних епох і країн, формування загальнокультурної свідомості людства.

Мистецтвознавці, культурологи, музикознавці, педагоги стверджували, що зібрання фактів про розвиток музичної культури в різні історичні епохи сприяло створенню наукової картини розвитку світової цивілізації, де естетичне виховання молоді засобами музичного мистецтва сприймалося як чинник розвитку гармонійно розвиненої особистості.

Важливою формою знань вважаються принципи, постулати, аксіоми. Під принципом вважають вихідний пункт теорії, те, що становить основу певної сукупності знань. Принципи створюють суб'єкти пізнання як основу впорядкування знань.

У музично-освітній галузі залежно від сфери діяльності й об'єкта наукового пізнання існують різні принципи та різні підходи до визначення сутності того чи того принципу. З-поміж таких принципів виділяють: принципи музичного навчання, художньо-естетичного виховання, відбору репертуару, формування виконавської та педагогічної майстерності тощо.

Науку як неперервно розвивальну систему знань об'єктивних законів природи, суспільства й мислення можна розглядати: як процес пізнання закономірностей розвитку об'єктивного світу; як специфічну форму суспільної свідомості; як один з важливих факторів суспільного розвитку, процес створення знань і їхнього використання. Отже, наука як система знань складається з наукових законів, котрі відображають найбільш суттєві, стійкі, об'єктивні внутрішні зв'язки в природі, суспільстві й мисленні.

У музично-освітній галузі існують також свої закони, які відображають об'єктивні внутрішні зв'язки в тих чи тих жанрах музичного мистецтва, формах роботи, музично-педагогічних технологіях, принципах і методах музично-творчої діяльності, а також вивченні історичних процесів становлення і розвитку музично-освітньої системи.

Так, на сучасному етапі розвитку суспільства й науки прийнято низку законів та законодавчих актів, якими визначено чинники подальшого розвитку науки і освіти, культури і мистецтва. Ці документи містять положення, які: регламентують єдність освіти, науки і культури, як умови модернізації освітньої та музично-освітньої системи; необхідний обсяг фінансування та підтримки авторських колективів й наукових шкіл з розробки нових концепцій і програм у музично-освітній галузі; формування змісту музично-педагогічної і загальної музичної освіти на основі новітніх освітніх, наукових і мистецьких досягнень; інноваційна діяльність викладачів і студентів, учителів й учнів із запровадження сучасних музично-педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання в навчальних закладах різних типів і рівнів акредитації; залучення до науково-дослідної діяльності наукових працівників, обдарованих студентів й учнів загальноосвітніх навчальних закладів; поглиблення співпраці навчальних закладів, наукових установ і закладів культури до навчально-виховного процесу, дослідно-експериментальної роботи й спільних мистецьких заходів культурноосвітнього спрямування; використання Інтернет ресурсів для створення науково-інформаційного простору з метою створення нових програм і творчих проектів.

Загальновідомо, що формою узагальнення й систематизації знань вважається наукова теорія, як найвища форма узагальнення й систематизації знань, система ідей або принципів, спрямованих на визначення того чи того явища, що відбувається в природі чи суспільстві. Це вчення, форма синтетичного знання, у межах якого окремі поняття гіпотези й закони утрачають колишню автономність і перетворюються на елементи цілісної системи наукових знань.

Наукова теорія становить упорядковану систему простіших форм теоретичного відтворення дійсності, а саме: наукових концепцій, ідей, принципів, понять, положень і тверджень. Теорія являє собою узагальнений досвід, принципи й методи, які допомагають узагальнити й пізнати існуючі процеси та явища, проаналізувати вплив на них різних факторів і запропонувати рекомендації щодо їхнього застосування в практичній діяльності. Теорія, безперечно, пов'язана з практикою, яка ставить перед пізнанням завдання і вимагає їхнього вирішення. Тому практика входить до теорії та вважається її органічним елементом.

Доречно зазначити, що в контексті теорії музичної освіти критерієм істинності є практика художньо-естетичного виховання молоді, якою передбачено зміни в організації навчально-виховного процесу, організації позакласної роботи, запровадження нових музично-педагогічних технологій і навчальних програм. Крім того, це практика професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців, концептуальних підходів до формування змісту навчальних планів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Теорія музичної освіти як вчення і форма синтетичного знання про музику і її митців вважається найвищою формою узагальнення й систематизації теоретичних положень і практичного досвіду попередніх поколінь, система ідей і принципів, спрямованих на визначення того чи того музично-історичного явища, яке може позитивно вплинути на формування музичної культури особистості.

Теорія музичної освіти проходить тривалий шлях попереднього розвитку й подальшого становлення. За цей період відбуваються як позитивні, так і негативні зміни, трапляються хибні течії, уникнути яких допомагає вивчення історії розвитку і становлення музично-освітньої системи в різні історичні періоди.

Так, історією доведено, що в 50-х роках ХХ століття від уроків музики і співів звільнялися діти, які співають фальшиво. Такий підхід був помилковим. Варто було б з'ясувати причини фальшивого співу й запропонувати методику роботи з усунення виявлених вад. Крім того, діти втрачали можливість слухати музику, вивчати основи музичної грамоти, утрачали можливість спілкуватися з музичним мистецтвом, знайомитися з кращими зразками зарубіжної й вітчизняної класичної та сучасної музики.

Важливим компонентом теоретичного відтворення дійсності є наукова концепція. Наукова концепція – це ідея, основна думка, яка об'єднує систему поглядів і теоретичних положень на будь-яке наукове явище, визначає мету й завдання дослідження та обґрунтовує

способи його розв'язання. У розробці концепції може брати участь колектив однодумців, а може бути й авторська концепція. У концепції обґрунтовуються основні положення, визначається мета й завдання, формулюється гіпотеза, основні принципи й методи орієнтовані на досягнення позитивних результатів.

У музично-освітній галузі зміст будь-якої концепції відтворює особливості або специфіку музично-освітньої діяльності. Так, наприкінці ХХ століття вітчизняними науковцями на чолі з Л.Масол створено концепцію художньо-естетичного виховання молоді, яка спрямована на розбудову системи загальної музичної освіти. Ця концепція розрахована на модернізацію музично-освітньої галузі в глобальному масштабі.

Існують локальні концепції, якими передбачено реконструкцію певного напрямку музично-освітньої або музично-педагогічної галузі. Вони певною мірою впливають на розвиток або формування тих чи тих явищ і властивостей, утворюють систему поглядів на реконструкцію або модернізацію конкретних напрямів теорії музичної освіти. Такі концепції знаходять впровадження в навчальних закладах різних рівнів у масштабах певних регіонів.

У науковому середовищі існують авторські концепції, призначення яких полягає у створенні певних умов для підвищення ефективності процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах педагогічного спрямування. Ці концепції доцільно класифікувати як профільні концепції. З цієї позиції можна стверджувати, що концепція в музично-освітній галузі – це творча ідея, спрямована на розв'язання актуальних проблем або ініціатив, які об'єднують систему поглядів і теоретичних положень на певне музично-освітнє явище, визначає мету й завдання дослідження й обґрунтовує способи його розв'язання.

Безперечно, в основу тієї чи тієї наукової концепції покладено певну ідею (у перекладі з грецької означає початок або принцип), яка є формою духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків зовнішнього світу, інтуїтивним поясненням явищ або процесів без усвідомлення причинно-слідчих зв'язків, на основі яких відбуваються зміни з наступним позитивним результатом.

Ідея з'являється як результат того чи того процесу людської творчості. Ініціаторами створення нових ідей є креативно-мобільні особистості, які прискорюють суспільний прогрес. Ідея органічно поєднує теоретичні та практичні аспекти ставлення людини до світу. Це є синтез знань і досвіду, об'єднаних у цілісну систему в момент пошуку нових засобів розв'язання проблеми. Критерієм істинності ідеї є суспільно-історична практика.

З психологічного погляду ідея є формою мислення, що поєднує в собі як об'єктивні знання про наявну дійсність, так і суб'єктивну мету, спрямовану на перетворення наявної дійсності. Зважаючи на те, що у фахівців музично-освітньої галузі суттєво розвинено почуття креативно-інтелектуального мислення, то виникнення творчих ідей у тих чи тих напрямках навчальної або виконавської діяльності вважається доцільним за певних педагогічних умов. Творча ідея музиканта споріднюється з ідеалом, спрямованим на досягнення вищої істинності й довершеності у відображенні й перетворенні художньо-образного світу музики й знань про неї.

Наука містить у собі також методи дослідження, завдяки яким відбувається процес пізнання законів розвитку природи й суспільства. За допомогою методів дослідження відбувається відкриття об'єктивних законів у тих чи тих галузях знань. За такої ситуації використовуються як загальні так, і спеціальні методи, завдяки яким ми отримуємо відповідь на запитання про те, як подолати суперечності, яким засобом розв'язувати проблему, як ставитися до інтерпретації фактів і явищ, що необхідно змінити для поліпшення ситуації або підвищення результативності педагогічного процесу.

Не виключенням у цьому сенсі є і музично-освітня галузь, яка вимагає підвищення уваги з боку державних і громадських інституцій до перспектив власного розвитку. А це вимагає впровадження комплексу методів дослідження, за допомогою яких науковці спроможні виявити й сформулювати стратегію подальшого розвитку різних напрямів підготовки спеціалістів, котрі засобами пізнання творів музичного мистецтва вплинуть на

формування національної свідомості, порядності й людської гідності в усіх сферах життя і людської діяльності.

Використання емпіричних і теоретичних методів дослідження в музично-освітній галузі уможливить на основі наявних теоретичних і практичних даних отримати нові результати, які вплинуть на формування нового типу мислення викладачів і студентів. Використання загальних та спеціальних методів наукового пізнання сприятиме нагромадженню нових фактів, систематизації і узагальненню нових знань, логічному осмисленню та інтерпретації законів і тенденцій розвитку музично-освітньої галузі в умовах інтеграції до світового освітнього товариства.

Висновки. Підбиваючи підсумок, доцільно зазначити, що кожна фаза суспільного розвитку уможливлює збиранню матеріала для науки. Розкриваючи закономірності існування й розвитку явищ і фактів тієї чи тієї галузі, наукове пізнання створює реальні можливості розуміння їхньої сутності й практичного використання, створення нових теорій, концепцій, законів, а також формування системи знань за допомогою властивих концептуальних понять і принципів.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко – Київ ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
2. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – 6-е изд., стер. М. : Издательский центр «Академия» 2010. – 208 с.
3. Кловак Г. Т. Основи педагогічних досліджень : навчальний посібник для вищих педагогічних навчальних закладів / Г. Т. Кловак. – Чернігів : Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. – 260 с.
4. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. – 5-е вид. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 2008. – 240 с.
5. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – К. : НАКККІМ, 2010. – 270 с.
6. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 340 с. – (Серія «Педагогічна освіта – XXI»)
7. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій : Навчальний посібник. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с. (Альма-матер)
8. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. – К. : Видавничий дім «Слово», 2006. – 240 с.
9. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

Черкасов Владимир. Предмет и сущность науки как сферы человеческой деятельности.

В статье рассматриваются вопросы сущности основных научных категорий. Определяется роль науки как социально значущей сферы человеческой деятельности, разные виды знаний, среди которых и знания в музыкально-образовательной области. Охарактеризовано цель и предмет науки. Доведено, что важной формой знания считаются принципы, постулаты и аксиомы. Обосновано сущность категорий «научная теория» и «научная концепция» как наиболее важных форм обобщения и систематизации знаний. Основное внимание концентрируется на положении, что в основе той или той научной концепции находится определенная идея, а процесс познания законов развития природы, общества и музыкального образования происходит благодаря определенным методам научного исследования.

Ключевые слова: наука, знания, музыкальные знания, музыкальное образование, цель и предмет научного познания, научные факты, принципы, законы, научная теория, научная концепция, научная идея, методы научного исследования.

Cherkasov Volodymyr. Subject and core science as a human activity field.

The issues of the defining of the entity of key scientific categories have been raised in the article. It has been denoted that knowledge can be either scientific, or extra-scientific. Scientific knowledge is inherent in logical validity, possibility to reproduce cognitive results. Scientific knowledge is classified into empirical one acquired on the basis of experience or observation, and theoretical knowledge which is acquired on the basis of abstract models. The role of science is determined as socially significant sphere of human activity. Different types of knowledge, among which musical knowledge that represents generalized experience of cognition of music as an art form in the aspect of theories, facts, rules, opinions musical art possesses, have been highlighted.

The purpose and subject of science has been characterized. The principles, maxims, axioms have been proven to be an important form of knowledge. The entity of scientific theory and scientific concepts as the highest forms of generalization and systematization of knowledge has been substantiated. It has been found out that concept in music education is a creative idea aimed at solving current issues or initiatives that integrate the system of views and theoretical positions on certain musical-educational phenomenon, defines the goals and research objectives and justifies the ways of its solution. The main focus is concentrated on the position that the basis of the scientific concept is based on the specific idea, and the process of cognition of the laws of the nature development, society and musical education takes place due to the use of certain methods of the scientific research. It has been ascertained that the creative idea of a musician binds with the ideal aimed at the achievement of the higher truth and perfection in display and conversion of figurative art in the world of music and knowledge of it.

Keywords: science, knowledge, musical knowledge, musical education, the purpose and object of scientific cognition, scientific facts, principles, laws, scientific theory, scientific concept, scientific idea, methods of scientific research.